

NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

Medlemsblad
Nr. 2-2023 - Årgang 43

EN TRYGGERE VERDEN
UTEN ATOMVÅPEN!

Ingen hjelp å få.

Slik vil et atomangrep slå ut
helsevesenet i Norge.

MELISSA PARKE

Ny leder i ICAN

CHARLOTTE LUNDE

Oppenheims triumf
og tragedie

**MAJA FJELLVÆR
THOMPSON**

Ingen framgang i Wien

REDAKTØR

Erik Mårinussen

DESIGN

VON Kommunikasjon

TRYKK

Fagtrykk Trondheim AS

FORSIDEFOTO

Flyfoto over Oslo fra Kartverket og NicheMap

NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

c/o Sentralen
P.O. 183 Sentrum
0102 Oslo

Besøksadresse:
Sentralen
Øvre Slottsgate 3
0157 Oslo

STYRELEDER

Knut Mork Skagen

DAGLIG LEDER

Erik Mårinussen

Norske leger mot atomvåpen er del av den internasjonale legebevegelsen mot atomvåpen (International Physicians for the Prevention of Nuclear War, IPPNW), og partner i Den internasjonale kampanjen for å avskaffe atomvåpen (International Campaign to Abolish Nuclear Weapons, ICAN).

INNHOOLD

- 3 Leder
- 4 Historisk samling blant legetidsskrift
- 6 Melissa Parke er ny leder for ICAN
- 7 Fersk rapport viser hvordan atomvåpen kan ramme Norge
- 10 Årsmøtet 2023
- 11 Knut Mork Skagen er ny styreleder
- 12 Ingen framgang i Wien
- 14 Intervju med avtroppende leder i ICAN, Beatrice Fihn
- 18 Oppenheimers triumf og tragedie
- 24 Oppvarming til det andre statspartsmøtet til FNs atomvåpenforbud
- 26 Lederartikkel mot atomvåpen

Knut Mork Skagen
Styreleder i Norske leger mot atomvåpen

JEG HAR ALDRI SETT EN ATOMBOMBE

Jeg har aldri sett en atombombe. Jeg har sett bilder fra militærparader og propaganda, og illustrasjoner til fagartikler og debattinnlegg. Jeg vet hvordan de ser ut, eller i hvert fall hvordan de er pakket inn. Jeg kan se for meg det mørke omslaget til «Little Boy» og «Fat Man», eller kjeglespissen påmontert kroppen til en anonym, grønn rakett. Jeg har likevel aldri sett en. Aldri tatt på den med mine hender. Jeg vet at det er mennesker som bygger dem, men jeg har vage idéer om hvordan det foregår. Bruker de verktøy som jeg hadde kjent igjen fra min egen kjeller?

Atomvåpenstatene ser helst at vi vet så lite om dette som mulig. At vi tar dem for gitt; at vi betrakter dem som et usynlig vesen på vent, under bakken eller under havet; at vi glemmer dem i årevis om gangen. En av våre fremste oppgaver er å dra unna forhenget og vise fram hvor håndfaste og tarvelige de er.

I sommer ble atomvåpen mer synlige enn på lenge. Christopher Nolans Oppenheimer forteller ikke historien om atombomben; den forteller historien om en mann som ledet arbeidet med å skape den. Filmskaperen skildrer ingen av de hundretusener sivile som bodde i nærheten av Trinity-prøvesprengningen, eller de grusomme konsekvensene bomben fikk for innbyggerne i Hiroshima og Nagasaki. Den løfter likevel atomvåpen ut av den kollektive glemselen, og viser dem fram som noe feilbarlige mennesker har skapt, og som feilbarlige mennesker kan skru fra hverandre igjen.

I høst lanserte vi rapporten Ingen hjelp å få: Atomvåpen og helsevesenets kollaps. Gjennom rapporten ønsker også vi å synliggjøre atomvåpen – ikke på det store kinoleerretet, men i en alminnelig norsk sammenheng. Som regel ser man for seg atombomber som rettet mot noen andre, men hva skjer om en atombombe – med vilje eller feilgrep – rettes mot oss? Imens vokser FNs atomvåpenforbud i styrke. Snart har over 50% av verdens stater enten signert eller ratifisert traktaten. I slutten av november vil det 2. statsparts-møtet i New York synliggjøre en kraft mye sterkere enn atomvåpen: den store, voksende, verdensomspennende motstanden mot dem.

Knut Mork Skagen

HISTORISK SAMLING BLANT LEGETIDSSKRIFT

Over 100 legetidsskrift, inklusive *The Lancet* og *Tidsskriftet for den norske legeforening*, har samlet seg om en historisk, felles lederartikkel mot atomvåpen.

Av Erik Martiniussen
Daglig leder i Leger mot
atomvåpen

Are Bråan er nevrolog, PhD, sjefredaktør i *Tidsskrift for den norske legeforening*.

I skyggen av Ukraina-krigen har medisintidsskrift over hele verden gått sammen om å publisere en historisk, felles lederartikkel. Artikkelen tar til orde for rask nedrustning av alle verdens atomvåpen.

– At verdens medisintidsskrift går sammen på denne måten, er fantastisk. Det er inspirerende og viktig for atomvåpensaken at dette skjer, sier Knut Mørk Skagen, styreleder i Norske leger mot atomvåpen (NLA).

Lederartikkelen er trykket i sin helhet på side 26 og 27 i dette medlemsbladet.

VOKSENDE TRUSSEL FRA ATOMVÅPEN

Advarselen fra verdens medisintidsskrift kommer i skyggen av Russlands brutale invasjon av Ukraina, der president Vladimir Putin, gjentatte ganger har kommet med trusler om å bruke atomvåpen. Lederartikkelen tar til orde for at leger over hele verden nå må advare borgere og ledere om «de alvorlige truslene atomvåpen representerer for folkehelsen.»

«Trusselen er stor og voksende,» heter det i lederartikkelen, som er ført i pennen av 11 redaktører fra noen av verdens fremste medisintidsskrift, inklusive BMJ, Lancet, JAMA og *Tidsskriftet*. I Sverige er artikkelen publisert i *Det svenske legetidsskriftet*.

– Det er en helt ekstraordinær begivenhet at medisintidsskrift som vanligvis konkurrerer om eksklusivt

Les artikkelen på
siste oppslag →

Faksimile av artikkelen som blant annet
ligger tilgjengelig på [thelancet.com](https://www.thelancet.com).

innhold går sammen på denne måten, uttaler Chris Zielinski fra redaktørforeningen til verdens medisintidsskrift (WAME).

Redaktør Are Bråan i *Tidsskriftet for den norske legeforening* sier at de har publisert artikkelen for å understreke den økende helsetrusselen fra atomvåpen, ikke minst med tanke på de eskalerende situasjonene i Ukraina og Korea.

Lederartikkelen advarer mot at bruken av atomvåpen vil være «katastrofal for menneskeheten».

TRUER MANGE MILLIONER

«Selv en «begrenset» atomkrig som involverer bare 250 av de 13 000 atomvåpnene i verden kan drepe 120 millioner mennesker direkte og forårsake global klimaforstyrrelse som fører til en global sultkatastrofe, og sette to milliarder mennesker i fare,» står det i lederartikkelen.

– Vi står overfor en veldig farlig situasjon i verden nå, hvor mulighetene for en atomkrig er reelle, sier Knut Mørk Skagen i NLA.

– Tidligere i år flyttet *Bulletin of the Atomic Scientists* viserne til «dommedagsklokken» frem til 90 sekunder

før midnatt for å gjenspeile den økende risikoen for atomkrig, sier redaktør Bråan.

– Helsepersonell hadde en viktig rolle i det å bidra til å avslutte det kalde krigens våpenkapplap. Dette ble gjort ved å informere befolkning og beslutningstakere om de medisinske konsekvensene av atomkrig. Nå er det viktig at vi tar opp dette igjen – for atomvåpentruselen er større enn på mange tiår, sier han.

Lederartikkelen ble publisert samme dag som de forberedende møtene til Ikkespredningsavtalens tilsynskonferanse startet i Wien, denne høsten. Ikkespredningsavtalen skal sørge for både nedrustning og ikkespredning av atomvåpen. Dessverre klarte ikke landene å bli enige om noe faktisk sammendrag fra møtet (se egen sak).

– Vi er i en kritisk situasjon nå, hvor mange av atomvåpenstatene både rustet opp og fornyer sine atomvåpen. Det er derfor veldig viktig at flere land nå signerer FNs atomvåpenforbud, som peker en vei ut av uføret, styrker normen mot bruk av atomvåpen og legger press på atomvåpenstatene om å komme til enighet om å avskaffe atomvåpen, sier Skagen.

Melissa Parke har blant annet bakgrunn som menneskerettighetsadvokat i FN. (Foto: ICAN)

MELISSA PARKE ER NY LEDER FOR ICAN

Melissa Parke er ny leder for Den internasjonale kampanjen for å avskaffe atomvåpen (ICAN).

Parke har bakgrunn som sosialdemokratisk politiker i Australia, der hun blant annet har vært statsråd for internasjonal utvikling og ambassadør for ICAN Australia. Hun har jobbet for FNs atomvåpenforbud siden 2017. Før hun ble politiker, jobbet hun flere år som menneskerettighetsadvokat for FN, blant annet i Kosovo, Gaza, New York og Libanon.

Tuva Krogh Widskjöld, koordinatør for ICAN i Norge, er sikker på at Parke er rett person for jobben.

Av Erik Martinussen
Daglig leder i Leger mot atomvåpen

Tuva Widskjöld, som er leder for ICAN Norge, er glad for at Parke er på plass på hovedkontoret i Genève: – Vi er veldig glade for at Melissa Parke tar på seg rollen som leder for ICAN. Med hennes brede politiske, juridiske og internasjonale erfaring, er vi sikre på at hun er rett person for jobben, sier hun.

Parke har gjennom flere tiår arbeidet for atomnedrusting blant annet som leder for en parlamentarisk arbeidsgruppe i Australia og som leder for den australske jentene av parlamentarikere for global handling.

– Jeg er beæret over å ta denne viktige rollen i den globale kampanjen for å avskaffe disse masseødelegelsesvåpnene. Disse våpnenes blotte eksistens, for ikke snakke om testing og bruk, er en moralsk skade på planeten. Den eneste effektive behandlingen mot en atomvåpenkatastrofe er forebygging, sier hun i en pressemelding.

Melissa Parke trådte inn i den nye rollen 1. september. Norske leger mot atomvåpen ser fram til å jobbe videre med Melissa Parke, ICAN internasjonalt og ICAN Norge for fullstendig avskaffelse av alle verdens atomvåpen.

Kartillustrasjonen over Oslo er basert på Alex Wallersteins Nukemap og flyfoto fra Kartverket.

FERSK RAPPORT: VISER HVORDAN ATOMVÅPEN KAN RAMME NORGE

Over 100.000 kan dø, dersom en atombombe sprenges over Stortinget i Oslo. →

Av Erik Martinussen, daglig leder i Leger mot atomvåpen

ATOMBOMBE OVER OSLO

Illustrasjonen viser hvordan en atombombe plassert 100 kilometer vest til sjøs av Oslo.

- 1 km Alle bygninger vil kollaps, eller smelte
- 3 km De fleste bygninger vil kollaps og trykkløst; de resterende vil brenne ned.
- 4 km Metalldekk som ikke er beskyttet av solide vegger, vil få dype brannskader.
- 9 km Allverdig personskadet fra flygende gjenstander og vinduer som faller inn.

→ Denne høsten lanserte Norske leger mot atomvåpen en helt ny rapport. Rapporten viser hvordan et atomvåpen vil kunne ramme 4 norske byer: Bergen, Tromsø, Oslo og Trondheim.

Den 23. september ble rapporten lagt fram av NLA styreleder Knut Mørk Skagen, under et arrangement på Litteraturhuset i Trondheim.

Tre dager senere ble den lagt fram under et arrangement i regi av Fredsuka i Tromsø.

– Denne rapporten viser nok en gang at atomvåpen er et uakseptabelt masseødeleggelsesvåpen som må forbys, sa Skagen under lanseringen. Han mener det er viktig at vi nå snakker mer om de humanitære konsekvensene av atomvåpen.

1- Skulle et atomvåpen på 100 kt ramme Trondheim, kan 38 250 mennesker dø nesten umiddelbart og 53 180 bli skadd, viser rapporten.

2- Skulle et atomvåpen på 100 kt ramme Tromsø, kan 14 800 mennesker dø nesten umiddelbart og 23 930 bli skadd, viser rapporten.

3- Skulle et atomvåpen på 100 kt ramme Bergen, kan 35 410 mennesker dø nesten umiddelbart og 53 780 bli skadd, viser rapporten.

4- Under lanseringen av rapporten i Trondheim deltok distriktsjefen fra Sivilbesværet, Erik Klomsten. I tillegg til NLA styreleder Knut Mørk Skagen. Ungdomsminister Aleksander Næss fra SV, deltok også. Klomsten snakket om hva slags beredskap som finnes mot atomvåpen. Daglig leder i NLA, Erik Martinussen, ledet en samtale mellom de tre.

MER ENN 100 000 KAN DØ I OSLO

Rapporten viser at over 100.000 mennesker nesten øyeblikkelig kan miste livet, om et atomvåpen på 100 kilotonn (kt) skulle sprenges over Stortinget i Oslo. 190.000 ville blitt skadet. Rapporten viser at helsevesenet vil bli fullstendig overvældet hvis «bare» ett eneste atomvåpen skulle gå av over en norsk by. Med rapporten ønsker NLA å bevisstgjøre og vise hva det har å si at disse våpnene finnes.

Med Russlands brutale og ulovlige invasjon av Ukraina, er atomvåpen igjen på dagsordenen. Russland har truet med å bruke dem, og flere andre land fornyer og rustet opp sine arsenaer.

– Likevel er de menneskelige konsekvensene av å bruke atomvåpen lite debattert. I alt snakket om strategier og avskrekking, er det lett å glemme at atomvåpen er masseødeleggelsesvåpen som er akseptert for å drepe flest mulig mennesker og utslette hele byer, uttalte Skagen da rapporten ble lansert.

I rapporten går NLA grundig igjennom hvordan et atomvåpen rammer. Konsekvensene er avhengig av størrelsen på våpenet, samt geografien og befolknings tettheten i området som rammes. Der det i Oslo ansås over 100.000 drepte, er tallet henholdsvis 35.000 drepte i Bergen, 38.000 drepte i Trondheim, og 14.800 i Tromsø, for et våpen på 100 kt.

I ingen av byene vil helsevesenet være i nærheten av å ha kapasitet til å ta hånd om de titusener av sårede og skadde som kommer inn om en atombombe går av.

SLIK FUNGERER BOMBEN

En atomvåpeneksplosjon skaper et enormt overtrykk som brer seg raskere enn lydens hastighet. Trykkbølgen knuser bygninger, og mennesker begravnes og brennes levende. I tillegg skades mange av flygende gjenstander, særlig glass fra sprengte vinduer. Mennesker er relativt motstandsdyktige mot trykkendringer, men i nærheten av sprengningspunktet vil overtrykket knuse og skade indre organer.

Helsevesenet vil bli hardt rammet: Før USA slapp atomvåpen over Hiroshima hadde byen 300 leger. Etter eksplosjonen var det kun 30 igjen. De fleste sykehusene lå i ruiner og 93 prosent av byens 1780-sykepleiere var døde eller skadet.

I den nye rapporten gjør NLA beregninger av hvor mange leger og sengeplasser som kan rammes. Utgangspunktet er data fra de ulike helseforetakene og Statistisk sentralbyrå. I Trondheim er det eksempelvis 1784 leger og 5151 sykepleiere. Dersom et atomvåpen skulle detonere over Trondheim sentrum, vil mange av disse bli drept eller skadet. Om en likevel antar at halvparten av legene overlever og kan yte hjelp, er det 892 leger tilgjengelig. Blant dem vil bare et fåtall ha adekvat spesialistkompetanse til å gi de skadde den behandling de vil ha behov for. Med 892 leger og 53.180 skadde mennesker, må hver lege ta seg av 60 pasienter samtidig. Under normale omstendigheter behandler en intensivlege 1–4 pasienter samtidig, viser rapporten.

SYKEHUSENE SLÅS UT

Samtidig er det slik at mange norske sykehus ligger i sentrum av byene og vil bli direkte rammet om et atomvåpen går av. I Trondheim ligger eksempelvis St. Olavs hospital, mindre enn en kilometer fra Nidarosdomen. Ved en atomvåpeneksplosjon på 100 kt, vil antakelig hele bygningsmassen kollapse, som følge av den sterke trykkbølgen. St. Olavs hospital vil med andre ord være fullstendig satt ut av spill.

– Som leger er vi forpliktet til å hjelpe de skadde. Men i tilfelle et atomvåpen detoneres over en norsk by, vil store deler av helsesektoren bli satt helt ut av spill. Konklusjonen er at det norske helsevesenet ikke har mulighet til å håndtere de medisinske og humanitære konsekvensene av at et atomvåpen sprenges over norsk jord, sier han.

– Det vi ikke kan behandle, må vi forebygge. Norske myndigheter må også ta innover seg at vi ikke har beredskap mot atomvåpenbruk og gjøre det de kan for å fjerne risikoen, sier Skagen.

NLA jobber for at Norge skal signere FN's atomvåpenforbud. Forbudet er en omfattende traktat som forbyr alle aktiviteter knyttet til atomvåpen. Både stater som har atomvåpen og stater som ikke har atomvåpen kan slutte seg til traktaten.

Den nye rapporten har blitt bredt omtalt i norsk presse, med store oppslag blant annet i Klassekampen, Nettavisen og avisa i Tromsø. I tillegg gikk det ut NTB-melding om rapporten.

1

2

3

4

ÅRSMØTET 2023

23. september arrangerte Norske leger mot atomvåpen årsmøte i Trondheim.

I tillegg til å behandle saker som årsmelding, regnskap og budsjett, ble Knut Mork Skagen valgt til ny styreleder. Signe Flottorp trer nå ned fra ledervervet, men fortsetter som nestleder. Signe har vært styreleder i 4 år og ble hedret blant annet med et bilde av Jakob Weidemann.

Etter årsmøtet var det lansering av NLA's nye rapport: Ingen hjelp å få: Atomvåpen og helsevesenets kollaps. Rapporten ble lansert på Litteraturhuset i Trondheim.

1. Avvappende styreleder Signe Flottorp ble hedret med et bilde av Frans Wilderberg. Hun har fire år bak seg som styreleder og fortsetter som nestleder i styret.

2. Etter årsmøtet var det lansering av NLA's nye rapport: Ingen hjelp å få: Atomvåpen og helsevesenets kollaps. Rapporten ble lansert på Litteraturhuset i Trondheim og ble tagt ferm av vår nye styreleder Knut Mork Skagen.

3. Daglig leder Erik Martiniussen (f.h.), ledet en diskusjon mellom (f.v.) Alexander Hesson (SV), Distriktsjef i sivilforsvaret, Erik Klomsten, og NLA's styreleder Knut Mork Skagen.

4. Engasjement. Alexander Hesson (f.v.) er en lokal SV-politiker fra Trondheim, som også er med i Nei til Atomvåpen. Han argumenterte for at Norge nå signere FN's atomvåpenforbud. Distriktsjef i sivilforsvaret, Erik Klomsten, snakket siden om hva slags bevegelse som finnes mot atomvåpenet i Norge.

KNUT MORK SKAGEN ER NY STYRELEDER I NORSKE LEGER MOT ATOMVÅPEN

Atomvåpenskan kan lett gli bort fra den offentlige bevisstheten, mener nyvalgt styreleder Knut Mork Skagen. Det vil han gjøre noe med.

Av Erik Martiniussen
Daglig leder i Leger mot atomvåpen

Knut Mork Skagen har sittet flere år i styret til Norske leger mot atomvåpen (NLA). Han sitter også i styret til den internasjonale legebevegelsen mot atomvåpen (IPPNW). Nå tar han steget opp som styreleder i NLA.

– Kort om din bakgrunn?

– Jeg ble født i Boston, USA på slutten av 1970-tallet. Jeg vokste opp i en familie som var mer akademisk enn aktivistisk anlagt. Protest foregikk gjennom stemmeurnene heller enn i demonstrasjonstog.

– Norge var for meg et fjerntliggende land med særdeles dårlig utvalg i frokostblandinger og brus. Men foreldrene mine fikk hjemlengsel, og i 1990 flyttet vi i samlet flokk til Oslo. Overgangen var et sjokk. Jeg satt fortsatt med en følelse av hjemløshet da jeg etter hvert begynte på litteraturstudier på Universitetet i Oslo. Så jeg hoppet og prøvde meg som kunstner, programmerer og grafisk designer.

– Det ga noen fantastisk artige år, men etter at jeg selv fikk barn kjente jeg at hjemløsheten måtte ta slutt. Vi slo oss ned på Øya i Trondheim. Det var 5 minutter unna svigerfamilien i den ene retningen, og 2 minutter unna St. Olavs Hospital i den andre. Som ung student var jeg for rastløs til å søke medisinstudiet. Som 30-åring følte det helt rett. Etter turnustjenestegikk jeg strake veien inn i barne- og ungdomspsykiatrien, og har ikke sett meg tilbake.

– Mange blir med i sivilsamfunnet gjennom sine foreldre, men for meg gikk det gjennom barna. Da eldstebarnet ble lidenskapelig klimaengasjert, kunne jeg ikke bli en del av

foreldregenerasjonen som sviktet de unge. Jeg kjente meg ikke hjemme i partipolitikken, men fant fram til en gruppe likesinnede som ville løfte legers stemme mot klimakrisen. Det var et foredrag av Ira Helfand på NTNU som åpnet øynene mine for sammenhengene mellom klima og atomvåpen, og som til slutt ga meg dytten jeg trengte for å bli med i NLA.

– Hvorfor er arbeidet til Norske leger mot atomvåpen viktig?

– Norske leger mot atomvåpen er en sjelden fugl som vier arbeidet sitt heit og holdent til kampen mot atomvåpen. Det er en sak som lett kan gli litt bort fra den offentlige bevisstheten, og som mange gjerne vil feie litt under teppet. NLA gjør en utrolig viktig jobb for å minne både helsepersonell, politikere, og befolkningen ellers på hvor ødeleggende atomvåpen er og hvor viktig det er at de avskaffes.

NLA er dessuten et viktig samlingspunkt for norske leger som engasjerer seg i sosiale spørsmål. Foreningens fokus er atomvåpen, men medlemmene og styret består av en gruppe med bredt og brennende engasjement i mange saker.

– Hva tenker du blir avgjørende framover for å få slutt på atomvåpen?

– Veien til avskaffelse går gjennom universalisering av forbudsstråttaten. Sterke internasjonale normer har avgjørende betydning. Når også nære allierte av atomvåpenmaktene markerer avstand fra atomvåpen, kan endringer komme veldig raskt.

Ambassadør Jarmo Vlinanen fra Finland ledet møtet, som hadde som formål å få land til å eres om et faktisk sammendrag. Dessverre lyktes ikke landene å bli enige.

Konferansen fant sted i FN's hovedkvarter i Wien.

INGEN FRAMGANG I WIEN

I starten av august møttes verdens land i Wien til det forberedende møtet til Ikkespredningsavtalens tilsynskonferanse i 2026. Her var også Norske leger mot atomvåpen (NLA) for å få innblikk i forhandlingene og gi våre innspill.

Ikkespredningsavtalen (NPT) ble vedtatt i 1968 og trådte i kraft i 1970. Avtalen har tre hovedmål: Nedrustning og ikkespredning av atomvåpen og fredelig bruk av atomteknologi.

Land som har undertegnet avtalen forplikter seg til ikke å utvikle atomvåpen. Til gjengjeld har atomvåpenmaktene USA, Frankrike, Storbritannia, Kina og Russland forpliktet seg, gjennom artikkel 6 i avtalen, til å inngå forhandlinger om nedrustning og avskaffelse av sine atomvåpen.

STILLSTAND UNDER NPT

Under den forberedende konferansen til ikkespredningskonferansen diskuterer de fremgangen innenfor de tre hovedmålene. Dessverre avsluttet møtet uten resultater. Russlands brutale og ulovlige invasjon

Erik Martinussen og Maja Fjellvør Thompson fra NLA, deltok på FN-møtet i Wien sammen med Tuva Krogh Widskjöld, for ICAN Norge.

Maja Fjellvør Thompson
Rådgiver, Norske leger mot atomvåpen

Av Erik Martinussen
Daglig leder i Leger mot atomvåpen

av Ukraina preget forhandlingene og landene klarte ikke å bli enige om et faktisk sammendrag fra møtet. Vanligvis, når statspartene ikke blir enige, vil møteleder utstede sammendraget som et notat (working paper), men heller ikke det var mulig ved årets møte. Sammendraget slettes derfor fra det offisielle FN-arkivet. Dokumentet er tilgjengelig på Reaching Critical Will sine nettsider.

FNs ATOMVÅPENFORBUD

Under møtet i Wien tok de statene som har undertegnet FN's atomvåpenforbud til orde for at FN's atomvåpenforbud bør tjene som en ledesnor for å få avvirket verdens atomvåpen.

Norske leger mot atomvåpen og vår internasjonale paraplyorganisasjon, IPPNW, jobber for at flere land skal

signere og ratifisere FN's atomvåpenforbud. Slik kan vi styrke normen mot bruk av atomvåpen, og bidra til å legge press på atomvåpenstatene om å komme til enighet om en avskaffelse av atomvåpen. Så langt har 92 stater signert, og 68 stater ratifisert atomvåpenforbudet. Når det ikke kommer resultater under Ikkespredningsavtalen, er det enda viktigere å bruke energien der resultatene kommer, og at flere land slutter opp om forbudet, som har sitt andre statspartsmøte i New York senere i år.

Norge må fordømme og ta avstand fra atomvåpen, og slutte seg til FN's atomvåpenforbud, i påvente av tilslutning bør Norge være en konstruktiv partner med statspartene til FN's atomvåpenforbud.

Les gjerne Den internasjonale kampanjen for å avskaffe atomvåpen (ICAN) sin reaksjon på forhandlingene i Wien.

– ETTER STORE KRISER, KOMMER DET STORE MULIGHETER

Beatrice Fihn er ferdig som leder i ICAN. Men ikke ferdig med kampen mot atomvåpen. Nå snakker hun om hvor atomvåpen saken står i dag.

Av Erik Martiniussen
Daglig leder i Leger mot
atomvåpen.

Det er snart ett år siden svenske Beatrice Fihn gikk av som leder i Den internasjonale kampanjen for avskaffelse av atomvåpen (ICAN). Gjennom ni år ledet hun ICAN. I samme periode vokste ICAN seg raskt større, ble tildelt Nobels fredspris, og hjalp til med å få FN's atomvåpenforbud til å tre i kraft. Det har vært framgang på flere fronter.

Så kom Russlands brutale og ulovlige invasjon av Ukraina. Samtidig har altså Fihn trådt til side som ICAN-sjef. Hva skjer nå?

– Har du gått opp kampen mot atomvåpen?

– På ingen måte. Atomvåpen er høyt på agendaen og jeg mener kampen mot atomvåpen er mer aktuell og viktig enn på veldig lenge. Ikke minst på grunn av Russlands invasjon av Ukraina, men også på grunn av popkultur som Oppenheimer-filmen, sier den tidligere ICAN-sjefen.

VIL STYRKE INTERNASJONAL RETT

– Så hvorfor ga du deg da som leder for ICAN?

– Det å lede en kampanje, er en veldig intensiv og krevende jobb. Jeg har vært lenge i ICAN og jeg hadde lyst til å tenke litt større, jobbe på en annen måte.

– Så, du skal ikke slutte å jobbe med atomvåpen?

– Absolutt ikke. Nei, jeg skal jobbet et på et prosjekt som komplimenterer ICAN. Det betyr ikke at jeg gir opp. Det handler med om å bytte litt perspektiv, sier Fihn.

– Jeg ønsker å jobbe mer med de overordnede trendene i samfunnet som påvirker en kampanje som

ICAN. Hva må til for at vi lykkes? Hvordan kan vi skape de beste forutsetningene for at en kampanje som ICAN skal lykkes?

Nå har hun startet en ny organisasjon, kalt Lex International, som skal jobbe for å skape bedre rammer for internasjonalt samarbeid.

– Det er en slags tenketank. Folk må tro på internasjonalt samarbeid for at det skal fungere, og jeg ser en fare nå for at folk slutter å tro på internasjonal rett. Hvis folk slutter å tro på internasjonal rett, kan det slutte å fungere. Da handler alt til slutt bare om militæret. Men vi vet jo at forhandlinger og diplomati er mye mer effektivt for å løse konflikter, enn militæret, sier hun.

FREDSPRISEN VIKTIG

Fihn er fra Göteborg og var tidligere leder for Den internasjonale kvinnelligaen for fred og frihet. Hun sier hun var mer engasjert i klimaspørsmål, enn atomvåpen, inntil hun begynte å studere internasjonal politikk.

– Jeg gikk bare på Universitetet og tente ikke på atomvåpen i det hele tatt. Jeg tenkte mest på menneskerettigheter og klimaspørsmål. Men så fikk jeg en praktikantstilling der jeg jobbet nettopp med våpen og fant det utrolig fasinert. Men det var egentlig en tilfeldighet at jeg begynte å jobbe med våpen, sier hun.

I 2014 ble hun leder for Den internasjonale kampanjen mot atomvåpen og flyttet til Genève. Det var en vanskelig periode for internasjonalt samarbeid: Krigen

Sier: Beatrice Fihn holder oppe den endelige teksten som viser at FN's atomvåpenforbud er vedtatt. Avtalen ble åpnet for signering i 2017.

i Libya og NATOs involvering der, skapte internasjonal konflikt. I 2016 ble Donald Trump valgt til president i USA og reduserte kraftig i USA's overføringer til FN. Samtidig var det fullstendig stillstand i ikke-spredningsavtalen NPT. ICAN hadde lenge jobbet for en ny internasjonal avtale som skulle forby atomvåpen helt og holdent, og i 2017 kom gjennombruddet: Da ble de første landene invitert til å signere FN's atomvåpenforbud (TPNW). Samme år ble ICAN tildelt Nobels fredspris for arbeidet med traktaten.

– Hvordan påvirker fredsprisen arbeidet til ICAN?

– Det var en utrolig viktig anerkjennelse for oss. Når man jobber i sivilsamfunnet med sånne her store spørsmål, kan det ofte kjennes vanskelig. Man lager rapporter og arrangerer ulike events.

– Det å da få fredsprisen, var et utrolig symbolsk viktig tegn på at det vi gjorde fungerte. Arbeidet er ikke spesielt galmøst. Men det betyr noe. Det er presidenter og statsledere som skriver under på avtaler og får oppmerksomheten. Men ofte står det vanlige mennesker bak. Så det var utrolig viktig for mange mennesker å få den anerkjennelsen for det arbeidet som til vanlig ikke syns. Men det er sivilsamfunnet som får det til å skje, så det var veldig fint at vi fikk fredsprisen. Og det hjalp arbeidet vårt.

– Var det en ny vending i saken?

– Ja, og det åpnet nye dører. Det forandrer jo ikke spørsmålet som sådan. Det er ikke slik at Russland nå skal vi avskaffe kjernevåpen. Men det gjør at folk må høre mer etter og man skaper en plattform. Det er viktig.

Nobelpris: Nobelpriisen. Beatrice Fihn holder takketale i Oslo rådhus, etter å ha mottatt Nobels fredspris på vegne av ICAN International.

Gode venner: Norske leger mot atomvåpen samarbeider tett med ICAN. Her er Beatrice Fihn sammen med Tuva Widskjöld (Lx) i ICAN Norge, og Maja Fjellvær Thompson i leger mot atomvåpen (LH).

«Jeg tror at etter det her, når krigen er over, så har vi en utrolig mulighet til å avskaffe atomvåpen en gang for alle.»

– ETTER KRIGEN KOMMER MULIGHETENE

I 2021 hadde over 50 land signert FN's atomvåpenforbud og avtalen trådte i kraft. Det var et stort gjennombrudd. Så kom Russlands invasjon av Ukraina.

– *Hva betyr krigen for atomvåpensaken?*

– Russland begynte å true med atomvåpen nesten med en gang krigen startet. Det skremte folk, også regjeringen i Norge, USA, Storbritannia og andre land. Alle merket at nå var det alvor. Men det er kynisk å tro at det ikke går an å gjøre noe på grunn av krigen. Det er ikke sant. Det vi vet, er at etter store kriser kommer det store muligheter. Etter Cubakrisen i 1962 kom ikkespredningsavtalen (NP1). Etter krisen på starten av 80-tallet, kom møtet i Reykjavik og START-avtalene med enorme nedrustninger av atomvåpen.

– *Jeg tror at etter det her, når krigen er over, så har vi en utrolig mulighet til å avskaffe atomvåpen en gang for alle. Nå må vi gjøre grunnarbeidet for å lykkes med det,* sier Fihn.

Til tross for stor nedrustning på 1980 og 1990-tallet, mener Fihn vi samtidig lot muligheten for å avskaffe atomvåpen løpe fra oss. Hun viser til at Sovjetunionens leder, Mikhail Gorbatsjov, i Reykjavik, faktisk tilbød total avskaffelse av atomvåpen, USA takket nei.

– *Tenk om USA hadde sagt ja til Gorbatsjovs plan?*

– Da hadde vi ikke hatt atomvåpen i det hele tatt. Nå diskutere man om Ukraina burde hatt atomvåpen, eller ikke. Det blir helt feil. I stedet burde vi snakket om at vi lot muligheten for å avruste Russland for atomvåpen gå fra oss. Vi burde sagt ja til Gorbatsjovs tilbud. Det var en feil av oss i Vesten.

– NATO INGEN HINDRING

– *I Norge er det mange som mener at om man er mot atomvåpen, så er man mot NATO. Hva sier du til det?*

– *Nei, det er ikke sant. Om man er mot atomvåpen, er man mot atomvåpen, enten det er Russlands atomvåpen, Nord Koreas atomvåpen, Kinas atomvåpen, eller*

USA, Storbritannia og Frankrikes atomvåpen. Jeg synes det er feil perspektiv. Man bør heller se på Russland som invaderer Ukraina, under trusselen om å bruke atomvåpen. Norge hadde vært tryggere, Europa hadde vært tryggere, om Russland ikke hadde hatt atomvåpen. Derfor må atomvåpen bort. Det er perspektivet vi nå har.

– *Hva tenker du at en organisasjon som NLA gjøre?*

Hvordan kan medlemmene våre bidra?

– *Vi ser jo i dag hva som er de langsiktige konsekvensene for menneskers helse i de områdene der man har drevet atomprøvesprengning, i Kasakhstan, Bikiniatollen og andre steder. Jeg tenker at leger har en stor og viktig rolle i samfunnet og derfor nyter stor tillitt. Jeg tenker derfor at det er veldig viktig at leger uttaler seg om konsekvensene dette har for mennesker. Slik har leger stor mulighet til å påvirke debatten og få oppmerksomhet gjennom sitt medisinske perspektiv.*

– *Atomvåpensaken er en sak folk må tenke på i dag. Det er en veldig vanskelig sak, og mange mennesker*

har ikke lyst til å tenke på det, fordi det er så slitsomt og skummelt. Men vi må.

Gjennom Lex International skal Beatrice Fihn nå jobbe enda mer langsiktig enn hun gjorde i ICAN for bedre forutsetningene for internasjonalt samarbeid. Det gleder hun seg til:

– *Spørsmålet er hvordan vi kan øke folks tillitt til internasjonal rett og forhandlinger i sin alminnelighet. Vi må skape gode forutsetninger for å styrke internasjonale regler og normer. Så jeg skal bruke mer tid på å tenke langsiktig, jobbe opp mot skoler og media. Kanskje kan vi også få inn mer penger til bevegelsen. Det er nødvendig. For de vi jobber mot har veldig mye mer penger og ressurser enn oss, sier hun.*

Lex International har kontor i Genève.

OPPENHEIMERS TRIUMF OG TRAGEDIE

Det er en kald juli-morgen i New Mexicos ørken. Året er 1945. Over 400 spente øyenvitner er samlet for å påse at den tekniske operasjonen skal gå som de håper. I det natten slipper taket eksploderer resultatet av mange års intenst vitenskapelig arbeid i et flerrende lys. Trykkbølgen er merkbar 160 kilometer unna.

Ti tusen fot opp i luften stiger en dødelig søyle verden aldri før har sett maken til. Øyeblikket er historie og grundig dokumentert i den aktuelle filmen «Oppenheimer».

«The Gadget» ble den kalt og virket da den ble født. Verdens første atomprøvesprengning var et faktum og en militær suksess. Men for forsikere bak var det en triumf med bismak.

– Vi visste at verden ikke vil bli den samme. Noen jo. Noen gråt.

De fleste var stille, forteller en aldrende J. Robert Oppenheimer om tilskuernes reaksjoner. I et dokumentaropptak fra 1965 beskriver han inntrykkene fra de første minuttene etter at bomben var detonert. Ansiktet er renskåret. Blikket vendt ned og aldri rett i kamera. Stemmen hans bærer så vidt. Han tørker bort noe som ligner en tåre under øyet.

– Jeg kom til å tenke på en linje fra hinduenes Bhagavad Gita: Vishnu forsøker overbevise prinsen om at han skal gjøre sin plikt, og for å imponere, ikler han seg sin mangearmede form og sier: «Nå er jeg blitt døden. Verdens ødelegger». Jeg antar vi alle tenkte akkurat det – på den ene eller andre måten.

Dette er en av Oppenheimers mest kjente uttalelser og både det og sprengningen av The Gadget har fått sin plass i filmen. En film som på ny har aktualisert både kampen mot atomvåpen og sikkerhetspolitiske dilemmaer knyttet til masseødeleggende våpen.

Gjennom filmen får vi innblikk i Oppenheimers gåtefulle personlighet slik også flere Oppenheimer-biografer har portrettert han tidligere.

Charlotte Lunde
styremedlem i Norske
leger mot atomvåpen.

Hvem var egentlig denne mannen som endret verden for alltid ved å utvikle et våpen som kunne utslette oss alle for alltid? Hvilke indre konflikter preget han?

Umiddelbart demonstrerer det gamle dokumentaropptaket fra 60-tallet Oppenheimers tvetydige talemåte og fascinerende utstråling. Eller som en av hans elever uttrykte det:

– Ingenting som har vært skrevet om Oppenheimers karisma som offentlig foreleser er overdrevet. Han fremsto både elegant og noe obskur. Du var aldri helt sikker på hva han mente, ble det sagt.

I Ray Monks biografi: «Oppenheimer: Inside the center» fra 2012, skriver Monk i forordet at Oppenheimer var en sjelden intellektuell kapasitet med en uvanlig psykologisk kompleksitet. Monk beskriver at hans personlighet hadde en «underlige blanding av styrke og svakhet i møtet med andre mennesker». Dette bildet videreføres i Christoffers Nolans aktuelle filmsuksess.

Den bekrefter inntrykket av en følsom og allsidig vitenskapsmann, men ofte med et vanskelig forhold til de menneskene han hadde rundt seg. Når det gjelder hans intellektuelle kapasiteter er det nok for de fleste ukjent at atombombens far lærte seg sanskrit for å kunne lese hinduistiske skrifter på originalspråket. På spørsmål →

Robert Oppenheimer (t.v.)
og general Leslie Groves
(t.h.) etter prøvesprengning.
Foto: Digital Photo Archive,
Department of Energy (DOD),
med tillatelse fra Air Emilio
Segre Visual Archives. (CCO)

Robert Oppenheimer (t.h.) var god venn og forskningskollega med Albert Einstein (t.v.). Begge var svært bekymret for spredningen av atomvåpen. Foto: Alfred Eisentraedt (Flickr: James Vaughan, CC BY-NC-SA 2.0).

Christopher Nolans film om Robert Oppenheimer har blitt en suksess og åpnet opp en ny debatt om atomvåpen.

Filmen kretser primært rundt hans dramatiske historie som leder av Manhattan- prosjektet og problematiserer i liten grad de enorme humanitære lidelsene han bidro til å forårsake.

→ om hvilke ti bøker som hadde betydd mest for han stod Baudelaire's «Les Fleurs du mal» på første plass. Mannen som gjorde USA til verdens ledende fysikk-nasjon på 30-tallet, hadde bare to naturvitenskapelige verk på sin topp ti-liste over litteratur som hadde hatt vesentlig betydning for han. Resten var romaner, poesi og drama fra verdenslitteraturen.

Oppenheimer som altså indirekte medvirket til at mellom 120 000 - 200 000 uskyldige japanere ble drept, og enda flere skadet – gjennom generasjoner - fremstod i mange sammenhenger som en humanist. I etterkant av bomberaidene skal han ha sagt til Harry Truman: «Mr. President. I have blood on my hands.»

På samme tid som han altså hadde innsikt i dette lot han seg likevel også feire som en helt. Filmen viser også hvordan hans vitenskapelige triumf gjorde han til kjendis over natten. Hans egne moralske kvaler forblir tvetydige. Filmen kretser primært rundt hans dramatiske historie som leder av Manhattan- prosjektet og problematiserer i liten grad de enorme humanitære lidelsene han bidro til å forårsake. Dette er kanskje også noe av årsaken til at Nolans film har skapt overskrifter i dagens Japan og er ikke satt opp på kino der. Et oppslag i The Washington Post i juli viser blant annet til en

overskrift i Kyodo News som etterlyser et mer problematiserende perspektiv: «Biography of the 'Father of the Atomic Bomb' Released; Doesn't Depict the Devastation of Hiroshima and Nagasaki.»

Det har vært spekulert i om dette er årsaken til at filmen så langt (august 2023) ikke har vært satt opp i Japan.

I følge Ray Monks biografi ble Oppenheimer under et besøk i Japan, femten år etter Hiroshima og Nagasaki, spurt om han angret på utviklingen av atombomben. Kommentaren er like obskur som han fremstår for oss i ettertid:

– Jeg angret ikke på at jeg hadde noe å gjøre med atombombens tekniske suksess. Det er ikke det at ikke føles ille; men det føles ikke verre i kveld enn det gjorde kvelden før.

Til tross for sitt aktive engasjement for nedrustning i etterkrigsårene, understreket han nemlig flere ganger at han aldri angret på sin vitenskapelige innsats for atombomben. Og selv om han i dokumentarklippet fra 1965, 20 år etter bomben, gir uttrykk for en slags resignert tristhet, er det vist at han var lettet over at hans ledelse av det prestisjetunge oppdraget med å utvikle bomben var vellykket.

Det kan isolert sett være forståelig. Det som derimot blir mindre forståelig, er hvorfor han ikke tydeligere støttet kollegers forsøk på å debattere et moralsk ansvar sommeren 1945. Fysikeren Leo Szilard var også tidlig involvert i utviklingen av atombomben, men der Oppenheimer mente at bombens enorme krefter måtte demonstreres i praksis for å ha en fredsbevarende effekt, mente Szilard at den kunne få ekstremt negative konsekvenser for verdensfreden. Filmen viser også at Szilard med flere arrangerte et opprop blant forskerne på Los Alamos – mot bombing av Japan. Vi får tydelig se at Oppenheimer ikke var blant de som signerte det.

Sommeren 1945 var det nemlig tydelig at de allierte vil vinne krigen uten hjelp av atombomben. Men med sitt angrep på Pearl Harbor ble derfor Japan pekt ut som et mulig mål for bomben. Szilard forsøkte å overbevise Oppenheimer om at det ville være galt å bruke den mot japanerne. Lederen av «The Manhattan project» mente likevel det var viktig å bruke den for å skremme Russland.

Oppenheimer både forutså og erkjente at hans forskning bidro til den kalde krigen, og etterhvert våpenkappløpet mellom øst og vest, men der han senere var opptatt av nedrustning og dialog, virket han i 1945

mer opptatt av at amerikanerne skulle demonstrere sin militære overlegenhet. Klima mellom USA og Russland karakteriserte han slik:

«Vi kan sammenlignes med to skorpioner i en flaske, den ene i stand til å drepe den andre, men ikke uten å risikere eget liv.» Et kjent sitat også brukt i filmen.

I følge Monks biografi «Inside the center» var det i utgangspunktet mer et resultat av tilfeldigheter enn kjernefysisk kompetanse som egentlig ga Oppenheimer det vitenskapelige ansvaret for «The Manhattan Project». Idéen om et militærvitenskapelig atombombeprojekt ble til på et kontor i Manhattan, derav navnet. Selve utviklingen skjedde hovedsakelig i New Mexico, Los Alamos, et område nøye utvalgt av Oppenheimer selv.

At prosjektet kom under Oppenheimers vitenskapelig ledelse beskriver Monk mer som en følge av at han raskt fikk aksjonens militære sjef, General Groves, til litt. De færreste av USAs fremste fysikere lot seg sjarmere av generalen. Det var med andre ord ikke åpenbart at Oppenheimer, med sin følsomhet og interesse for fransk poesi, hinduistisk litteratur og teoretisk fysikk, skulle være en match med den hardbarkede forsvarssjefen.

I årene før han ble en del av Manhattanprosjektet, var dessuten Oppenheimer også mer opptatt av →

→ partikkelfysikk og mindre involvert i de første forsøkene på såkalt fisjon.

Året 1932 ble beskrevet som et mirakuløst år i internasjonal fysikk. Engelskmennene, under ledelse av Ernst Rutherford, atom-modellens far og nobelprisvinner i kjemi, var de første som kunstig klarte å spalte en atomkjerne. Dette var det første skrittet mot det som senere skulle føre til produksjon av kjernefysiske våpen og ble presentert som en verdenssensasjon. Noe filmen har med som et viktig poeng.

The Sunday Times kunnngjorde: «Atomene er splittet. Verden er fortsatt trygg». Mens Daily Mirror anførte: «La det splittes; så lenge det ikke eksploderer». Idéen om å spalte atomer hadde eksistert i mange år før Cambridge-forskerne lyktes i sitt eksperiment. Men den voldsomme energien prosessen frigjør fryktet man kunne brukes til å utvikle eksplosiver.

Det var på slutten av 1930-tallet man først klarte å spalte det tunge atomer uran og dermed skape en kjernefysisk fisjon. På denne tiden var Oppenheimer først og fremst opptatt av partikkelfysikk, studiet av elementærpartikler og astrofysikk, men da det ble kjent at tyske forskere hadde klart å spalte uran, var det en så stor oppdagelse at også Oppenheimer ble revet med.

Han var rask med å formulere at dersom en stor nok mengde uran ble spaltet, ville det kunne forårsake en kjedereaksjon som kunne utnyttes i en bombe.

Et av problemene The Manhattan Project sto overfor var likevel hvordan man skulle skaffe nok uran av den typen som kan nedbrytes ved spontan fisjon. Det er det nemlig bare isotopen U-235 som kan, og denne må skilles ut fra naturlig uran ved såkalt isotopseparasjon. Prosessen med å fremstille selve råmaterialet var altså en stor del av arbeidet de etterhvert 1200 ansatte i Manhattan-prosjektet jobbet med. Hvorav mange ikke engang visste hva de jobbet på ettersom prosessen var klassifisert som en hemmelig militæroperasjon.

Og filmen viser med all tydelighet hvordan de som jobbet og kjente til bombeprosjektet måtte være nøye sikkerhetsklarert. Oppenheimers radikale fortid som aktiv i kommunistbevegelsen harmonerte derfor dårlig med McCarthy-tidens paranoia for russisk spionasje. Filmen antyder likevel at Oppenheimers radikale tendenser ikke egentlig handlet om et personlig engasjement, men kanskje like mye om påvirkning fra venner som var opptatt av den gryende fascismen i Europa. Dette skulle senere ramme han stygt i form av FBI-anklager om anti-amerikansk virksomhet da han

ikke ønsket å delta i utviklingen av hydrogenbomben.

Det var likevel ikke først og fremst av fredsbevarende og atompolitiske hensyn, slik mange har trodd, at han ikke ville delta i utviklingen av hydrogenbomben, ifølge Monks biografi. I begynnelsen ønsket han ikke delta rett og slett fordi han ikke trodde noe på at det ville lykkes som vitenskapelig prosjekt.

Oppenheimer ble født i 1904 og var sønn av velstående tysk-jødiske emigranter. Han vokste opp i New York, og bodde der de første barne- og ungdomsårene frem til han tok sin doktorgrad.

Hans rolle som familiefar og ektemann ble ikke like vellykket som hans karriere som fysiker. Filmen viser oss også dette. Konen Kitty Harrison var selv opprinnelig forsker, men blir både i filmen og i biografier fremstilt som alkoholisert og dårlig likt. Deres felles bolig, direktorboligen på campus Princeton der Oppenheimer bodde siste del av sin karriere het opprinnelig Olden Manor, men gikk under navnet Bourbon Manor.

Datteren Toni ble født i desember 1944, midt i Oppenheimers mest intense periode som vitenskapelig direktør ved Los Alamos. Og filmen demonstrerer også hvordan kona Kitty heller ikke var spesielt interessert i sin nyfødte datter. Da Kitty kort tid etter fødselen reiste bort på en flere måneders ferie, tok hun bare med seg den fire år eldre broren, Peter.

Toni ble i mellomtiden overlatt til barnepike Pat Sherr som forteller hun ble spurt av Oppenheimer om hun kunne tenke seg å adoptere datteren. Da Sherr svarte nei og spurte hvordan han i det hele tatt kunne foreslå noe sånn var svaret:

– Jeg klarer ikke elske henne.

– Sett fra utsiden virket Oppenheimers familieliv som helvete på jord. Det verste var hvordan de to barna led, siteres en av hans arbeidskolleger.

Bridgman, en av Oppenheimers tidlige lærere, professor i teoretisk fysikk og nobelprisvinner i 1946, var imponert over Oppenheimers begavelse som fysiker. Han var ikke like fascinert av hans sosiale talenter. Oppenheimers tidvis sosiale klossethet, spesielt i unge år, illustreres av Bridgmans eneste anekdote om sin kjente elev. Oppenheimer var invitert hjem til middag av sin Harvard-lærer og ble stående å beundre et bilde av det greske tempelet Segesta. Bridgmann kommenterte at tempelet var bygget omtrent 400 før Kristus. Svaret fra 19 år gamle Oppenheimer var: «Jeg beklager å måtte motsi deg på det, men etter bokstavene på søylene å bedømme ser det ut til å være bygget 50 år tidligere».

Filmen gir oss et psykologisk portrett av et menneske som ikke helt henger sammen. Foto: Alfred Eisenstaedt (Flickr: James Vaughan, CC BY-NC-SA 2.0)

Oppenheimers radikale fortid som aktiv i kommunistbevegelsen harmonerte derfor dårlig med McCarthy-tidens paranoia for russisk spionasje.

Intellektuelt fremsto han eldre, men sosialt langt yngre.

Som en av hans venner fra ungdomstiden på Harvard også siteres: «Oppenheimer hadde problemer med å tilpasse seg sosialt. Jeg antar han var ensom og han passet ikke så godt inn blant folk. Det var et eller annet han manglet, kanskje en slags dypere mer personlig og følelsesmessig kontakt med mennesker.»

Filmen gir oss et psykologisk portrett av et menneske som ikke helt henger sammen. Eller som Oppenheimers gode venn og kollega, fysiker Isidor Rabi omtalte han: «en mann sammensatt av mange skinnende splinter» som «aldri ble en integrert personlighet».

Det er denne personligheten filmen først og fremst vier tid og oppmerksomhet. Noen refleksjoner rundt hvordan forskning her blir brukt med det formål å kunne ta livet av flest mulig mennesker – destruere mest mulig effektivt, dveles ikke ved.

Det amerikanske atombombeprogrammet var historiens første eksempel på «big science», der vitenskap utnyttes i en større industriell prosess med et politisk/samfunnsnyttig formål. Forskeren blir da en brikke i en større sammenheng, men er likevel aldri uten et moralsk og personlig ansvar. I dag har vi forskningsetriske retningslinjer som påpeker dette ansvaret – selv om våpenindustrien neppe lar seg berøre.

Oppenheimer ledet sitt vitenskapelige team til suksess: verdens første atombombe. Implisitt påførte de hundre tusener av mennesker enorme lidelser – i generasjoner. Fremdeles behandles mennesker for senskader etter «The A bomb».

Oppenheimers ettermæle i dag er i stor grad preget av hans betydningsfulle rolle som vitenskapsmann, og både ettertiden og filmen er opptatt av den urett han ble påført av etterretningstjenesten. Oppenheimer fikk likevel sin oppreisning før han døde i 1967.

Fysikeren Leo Szilard derimot som også var involvert i de tidlige eksperimentene med fisjon, men som tydelig advarte mot konsekvensene av militært bruk, er derimot ingen kjent skikkelse i historien om den første atombomben. Szilard og flere andre vitenskapsmenn var uenige med den militære ledelse og ønsket ikke at atombombene skulle brukes mot japanske byer. De mente en demonstrasjon på et øde område ville være nok til å overtale Japan til kapitulasjon. Men de ble ikke hørt. Szilard er helten som tok sin forskergjerning på alvor, og burde hatt en langt større og viktigere rolle. Ikke bare den gangen, men også i dag.

DET ANDRE STATSPARTSMØTET TIL FNs ATOMVÅPENFORBUD

Tilhengere av forbudet står med sitt budskap utenfor FN-bygningen i New York. Foto: ICAN.

27. November braker det løs. Da starter det andre statspartsmøtet til FNs atomvåpenforbud. I begynnelsen av oktober 2023 har 93 land signert avtalen. 50 steg skal skape fremgang for nedrustning.

Det andre statspartsmøtet til FNs atomvåpenforbud går av stabelen i FNs hovedkvarter i New York fra 27. november til 1. desember. Norske leger mot atomvåpen er blant de norske sivilsamfunnsorganisasjonene som skal delta på møtet.

Etter et år der Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) har meldt om økning i antall operative atomvåpen, summene atomvåpenstatene bruker på å modernisere og utvikle arsenalene går i taket, og det internasjonale debattklimaet har blitt enda mer polarisert, er det på høy tid med et møte der statene som deltar mener alvor med å skape fremgang i arbeidet for en verden uten atomvåpen.

Det første statspartsmøtet vedtok en handlingsplan med 50 konkrete steg som skal bidra til å realisere forpliktelsene i FNs atomvåpenforbud og dytte oss nærmere målet om en verden uten atomvåpen.

Handlingsplanen inkluderer tiltak for universalisering, støtte til ofre for atomvåpen og miljøsanering, internasjonalt samarbeid, vitenskapelig og teknisk rådgivning,

Tuva Krogh Widskjold
Koordinator for ICAN, Den internasjonale kampanjen for å avskaffe atomvåpen, i Norge.

Berørte samfunn ble inkludert under det første statspartsmøtet: Den kasakhstanske kunstneren Karimbek Kuyukov, ble født uten armer grunnet morens eksponering for radiokativ stråling fra prøvesprengningen. Foto: Alexander Papis, Nuclear Ban Week, Vienna, 2022.

støtte til det bredere nedrustnings- og ikkespredningsregimet, og inkludering.

For å oppfylle disse punktene, er det satt ned flere arbeidsgrupper som jobber mellom statspartsmøtene. Disse skal rapportere tilbake til statspartene i New York i slutten av november. Dette inkluderer blant annet en arbeidsgruppe for bistand til ofre, miljøsanering, internasjonalt samarbeid og bistand (artikkel 6 og 7 i FNs atomvåpenforbud), en arbeidsgruppe for knyttet til universalisering av FNs atomvåpenforbud (artikkel 12) og en rådgivende forskergruppe.

Mexico, som var vertskap for den andre konferansen om de humanitære konsekvensene av atomvåpen, er president for møtet. Østerrike, som var president for det første statspartsmøtet, var vertskap for den tredje humanitære konferansen. Norge var vertskap for den første humanitære konferansen, så her har Norge store skulderylle, og vi håper Norge vil delta i New York.

Norge har, som alle andre medlemsland i FN, fått invitasjon av FNs generalsekretær António Guterres, til å delta på møtet. Siden Norge ikke har ratifisert traktaten, kan ikke Norge delta som statspart, men som observatør. Norge deltok som observatør til det første statspartsmøtet til FNs atomvåpenforbud i Wien juni 2022.

Støtten til FNs atomvåpenforbud vokser. Stadige flere stater slutter seg til den viktige avtalen. Til nå har 97 stater signert og/eller tiltrådt forbudet. Når vi når 99 stater vil halvparten av FNs medlemsland være del av forbudstraktaten.

Jam Ormunden, Norges spesialutsending for nedrustning, fremfører Norges uttalelse til det første statspartsmøtet til FNs atomvåpenforbud i Wien i juni 2022. Foto: Alexander Papis for ICAN, Nuclear Ban Week Vienna 2022.

FØLG MED PÅ [LEGERMOTATOMVAPEN.NO](https://legermotatomvapen.no)

Følg Norske leger mot atomvåpen sine nettsider for oppdateringer fra konferansen i New York.

REDUCING THE RISKS OF NUCLEAR WAR – THE ROLE OF HEALTH PROFESSIONALS

In January, 2023, the Science and Security Board of the Bulletin of the Atomic Scientists moved the hands of the Doomsday Clock forward to 90 s before midnight, reflecting the growing risk of nuclear war.¹ In August, 2022, the UN Secretary-General António Guterres warned that the world is now in “a time of nuclear danger not seen since the height of the Cold War.”² The danger has been underlined by growing tensions between many nuclear armed states.^{3,4} As editors of health and medical journals worldwide, we call on health professionals to alert the public and our leaders to this major danger to public health and the essential life support systems of the planet – and urge action to prevent it.

Current nuclear arms control and non-proliferation efforts are inadequate to protect the world’s population against the threat of nuclear war by design, error, or miscalculation. The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT) commits each of the 150 participating nations “to pursue negotiations in good faith on effective measures relating to cessation of the nuclear arms race at an early date and to nuclear disarmament, and on a treaty on general and complete disarmament under strict and effective international control.”⁵ Progress has been disappointingly slow and the most recent NPT review conference in 2022 ended without an agreed statement.⁶ There are many examples of near disasters that have exposed the risks of depending on nuclear deterrence for the indefinite future.⁷ Modernisation of nuclear arsenals could increase risks: for example, hypersonic missiles decrease the time available to distinguish between an attack and a false alarm, increasing the likelihood of rapid escalation.

Any use of nuclear weapons would be catastrophic for humanity. Even a “limited” nuclear war involving only 250 of the 13 000 nuclear weapons in the world

could kill 120 million people outright and cause global climate disruption leading to a nuclear famine, putting 2 billion people at risk.^{8,9} A large-scale nuclear war between the USA and Russia could kill 200 million people or more in the near term, and potentially cause a global “nuclear winter” that could kill 5–6 billion people, threatening the survival of humanity.¹⁰ Once a nuclear weapon is detonated, escalation to all-out nuclear war could occur rapidly. The prevention of any use of nuclear weapons is therefore an urgent public health priority and fundamental steps must also be taken to address the root cause of the problem – by abolishing nuclear weapons.

The health community has had a crucial role in efforts to reduce the risk of nuclear war and must continue to do so in the future.¹¹ In the 1980s the efforts of health professionals, led by the International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW), helped to end the Cold War arms race by educating policy makers and the public on both sides of the Iron Curtain about the medical consequences of nuclear war. This was recognised when the 1985 Nobel Peace Prize was awarded to the IPPNW.¹²

In 2007, the IPPNW launched the International Campaign to Abolish Nuclear Weapons, which grew into a global civil society campaign with hundreds of partner organisations. A pathway to nuclear abolition was created with the adoption of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons in 2017, for which the International Campaign to Abolish Nuclear Weapons was awarded the 2017 Nobel Peace Prize. International medical organisations, including the International Committee of the Red Cross, the IPPNW, the World Medical Association, the World Federation of Public Health Associations, and the International Council of Nurses, had key

roles in the process leading up to the negotiations, and in the negotiations themselves, presenting the scientific evidence about the catastrophic health and environmental consequences of nuclear weapons and nuclear war. They continued this important collaboration during the First Meeting of the States Parties to the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons, which currently has 92 signatories, including 68 member states.¹³

We now call on health professional associations to inform their members worldwide about the threat to human survival and to join with the IPPNW to support efforts to reduce the near-term risks of nuclear war, including three immediate steps on the part of nuclear-armed states and their allies: first, adopt a no first use policy;¹⁴ second, take their nuclear weapons off hair-trigger alert; and, third, urge all states involved in current conflicts to pledge publicly and unequivocally that they will not use nuclear weapons in these conflicts. We further ask them to work for a definitive end to the nuclear threat by supporting the urgent commencement of negotiations among the nuclear-armed states for a verifiable, timebound agreement to eliminate their nuclear weapons in accordance with commitments in the NPT, opening the way for all nations to join the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons.

The danger is great and growing. The nuclear-armed states must eliminate their nuclear arsenals before they eliminate us. The health community played a decisive part during the Cold War and more recently in the development of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. We must take up this challenge again as an urgent priority, working with renewed energy to reduce the risks of nuclear war and to eliminate nuclear weapons.

KILDER

1. Science and Security Board, *Bulletin of the Atomic Scientists*. A time of unprecedented danger: it is 90 seconds to midnight. 2023 Doomsday Clock Statement. Jan 24, 2023. (accessed June 1, 2023).
2. UN. 2022. *Future Generations Counting on Our Commitment to Step Back from Abyss, Lift Cloud of Nuclear Annihilation for Good*. Secretary-General Trillium Review Conference. Press Release August 1, 2022. (accessed 10 July 2023).
3. Tellefson J. Is nuclear war more likely after Russia's suspension of the New START treaty? *Nature* 2023; 615: 386.
4. UN. 2005 *Review Conference of the Parties to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)*. May 2–27, 2005. (accessed June 2, 2023).
5. Mukhatzarova G. 10th NPT Review Conference: why it was doomed and how it almost succeeded. Arms Control Association. October, 2022. (accessed June 2, 2023).
6. Lewis P, Williams H, Pelopidas, Aghlani S. *The clock for comfort: cases of near nuclear use and options for policy*. Chatham House Report. April, 2014. (accessed June 1, 2023).
7. Bivens M. *Nuclear famine*. IPPNW. August, 2022. (accessed June 1, 2023).
8. Ko I, Robock A, Scherrer K, et al. Global food insecurity and famine from reduced crop, marine fishery and livestock production due to climate disruption from nuclear war soot injection. *Not Food* 2022; 3: 586–96.
9. Helfand I, Lewis P, Haines A. Reducing the risks of nuclear war to humanity. *Lancet* 2022; 399: 1097–98.
10. Nobel Prize Outreach AB. *International Physicians for the Prevention of Nuclear War – facts*. 1985. (accessed June 1, 2023).
11. UN Office for Disarmament Affairs. *Treaties Database – Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons, status of the Treaty*. 2023. (accessed June 1, 2023).
12. Center for Arms Control and Non-Proliferation. *No first use: frequently asked questions*. 2023. (accessed June 2, 2023).

AUTHORS

Kamran Abbasi, Editor-in-Chief, *British Medical Journal*; Parveen Ali, Editor-in-Chief, *International Nursing Review*; Virginia Barbour, Editor-in-Chief, *Medical Journal of Australia*; Kirsten Bibbins-Domingo, Editor-in-Chief, *JAMA*; Marcel GM Oude Rikkert, Editor-in-Chief, *Dutch Journal of Medicine*; Andy Haines, London School of Hygiene and Tropical Medicine; Ira Helfand, Past President, International Physicians for the Prevention of Nuclear War; Richard Horton, Editor-in-Chief, *The Lancet*; Bob Mash, Editor-in-Chief, *African Journal of Primary Health Care & Family Medicine*; Arun Mitra, Past President, International Physicians for the Prevention of Nuclear War; Carlos Monteiro, Editor-in-Chief, *Revista de Saúde Pública*; Elena N. Naumova, Editor-in-Chief, *Journal of Public Health Policy*; Eric J. Rubin, Editor-in-Chief, *New England Journal of Medicine*; Tilman Ruff, Past President, International Physicians for the Prevention of Nuclear War; Peush Sahni, Editor-in-Chief, *National Medical Journal of India*; James Tumwine, Editor-in-Chief, *African Health Sciences*; Paul Yongqi, Editor-in-Chief, *East African Medical Journal*; Chris Zielinski, University of Winchester, World Association of Medical Editors.

This Comment is being published simultaneously in [multiple journals](https://www.multiplejournals.com). Correspondence: czielinski@ipnw.org

**NORSKE LEGER
MOT ATOMVÅPEN**

STØTT ARBEIDET FOR EN ATOMVÅPENFRI VERDEN

Leger har en unik plattform å hjelpe ved slutt ned. Ved bruk av atomvåpen vil ingen være i stand til å yte nødvendig medisinsk assistanse - skadomfanget vil være for stort og strålingsskaden for høy. Derfor engasjerer leger seg for å forebygge katastrofen og avslutte atomvåpen.

GI EN GAVE

Kontonummer: 3060 17 67089
Eller bli fast giver her:
legermotatomvapen.no

VERV EN VENN

Alle kan bli støtte medlem!
Innmelding gjøres på
legermotatomvapen.no